

Asia: VN/2005/2020

Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistaminen

Lain soveltamisalan laajentaminen (1 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

Esityksessä ehdotettu lain soveltamisalan laajentaminen kaikkeen tietyssä hetkessä tapahtuvaan elävään taiteelliseen esitystoimintaan, on perusteltu. Lakiesitys ei kuitenkaan pureudu laajempaan valtionosuusjärjestelmän tai tukijärjestelmän muuttamiseen, jolle olisi suuri tarve. Esimerkiksi visuaalinen nykytaide jää kokonaan järjestelmän ulkopuolella.

”Elävän esittävän taiteen” määrittely voi myös käydä 3D- ja VR:n, lisätyn todellisuuden, aikakaudella haastavaksi, jolloin esimerkiksi mediataide kolkuttelee esittävän taiteen ovia.

Nykyinen esittävien taiteiden valtionosuusjärjestelmä on euromääräisesti suurin taiteen valtakunnallinen tukijärjestelmä. Järjestelmä paitsi jättää osan taidealoista ulkopuolelle niin asettaa eriarvoiseen asemaan kaikkien taidealojen pientä valtionavustusta saavat organisaatiot. Nykyinen valtionosuusjärjestelmä ei parhaalla mahdollisella tavalla heijasta taiteen toimintaympäristön muutosta.

Lakiesityksen myötä tuleva rahoitus parantaa esittävän taiteen vos-laitosten ja vapaan kentän tilannetta hieman. Uusi lakiesitys ei kuitenkaan tuo merkittävää muutosta valtionosuusjärjestelmään.

Lain tavoite (2 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

Lain tavoitteena on edistää korkeatasoista ja ammattimaista esittävää taidetta, sivistystä, hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Nämä ovat perusteltuja tavoitteita. Olisi kuitenkin mietittävä pitkällä aikavälillä, millainen järjestelmä edistäisi laajemmin korkeatasoisen ja ammattimaisen taiteen tekemistä ja tuottamista koko Suomessa.

Valtionosuuden tavoite (3 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

”Esittävän taiteen toimintayksiköiden käyttökustannuksiin myönnettävän valtionosuuden tavoitteena on taiteellisista lähtökohdista edistää esittävän taiteen monimuotoisuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä esittävän taiteen palvelujen valtakunnallista ja alueellista saatavuutta ja saavutettavuutta eri väestöryhmille.”

Pykälässä esitetyt valtionosuuden tavoitteet edistää taiteellisista lähtökohdista esittävän taiteen monimuotoisuutta ja kulttuurista moninaisuutta ovat kannatettavia. Pykälän perustelujen viimeisessä kappaleessa mainitaan, että Taiteen edistämiskeskus toimisi lausunnonantajana valtionosuuteen oikeutetuksi hyväksymistä koskevista hakemuksista. ”Lausunnossa Taiteen edistämiskeskus tarkastelisi muun muassa, miten hakijoiden toiminta vastaa säädettyjä tavoitteita.”

Pykälän perusteluissa mainitaan myös, että ”järjestelmä tukee erityisen korkealaatuisen ja kansainväliselle huipulle tähtäävän toiminnan kehittymistä”. Esityksessä on mainittu, että ”Valtionosuuden piiriin hyväksyminen toistaiseksi ja siihen liittyvä arviointi kannustaisi toimijoita monipuoliseen, vaikuttavaan, laadukkaaseen ja taiteellisesti korkeatasoiseen toimintaan.” Mikäli nämä ovat myös valtionosuuden tavoitteita jää epäselväksi, mitä Taiken lausuminen tarkoittaa, millä kriteereillä käytännössä hakemukset arvioitaisiin niitä vertailtaessa eli mihin Taiken lausunnot nojaisivat.

Ehdotamme, että lain perusteluihin lisätään lause: Taiteen edistämiskeskus arvioi ja antaa lausunnot valtionosuuteen oikeutetuksi hyväksymistä koskevista hakemuksista. Taike arvioi hakemukset kehitettävien arviointikriteerien pohjalta ottaen huomioon laissa määritellyt hyväksymisen edellytykset ja lain tavoitteet.

Valtionosuuden saamisen edellytykset (4 §)

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

"Edellytyksenä toimintayksikön hyväksymiselle valtiosuuteen oikeutetuksi on, että: 1) toimintayksikön toiminta on ammattimaista ja vakinaista ja se harjoittaa säännöllistä ja ympärivuotista esitystoimintaa; 2) toimintayksikön toimintaa johtava henkilö on päätoiminen ja hänellä on tehtävään soveltuva koulutus, riittävä perehtyneisyys tehtävälleen ja käytännössä osoitettu johtamistaito; 3) toimintayksikön taiteellista toimintaa johtaa henkilö, jolla on tehtävään soveltuva koulutus tai riittävä perehtyneisyys tehtävälleen; taiteellista toimintaa voi johtaa myös sama henkilö kuin toimintayksikön toimintaa; 4) toimintayksiköllä on riittävä määrä muuta alan ammatillista henkilöstöä; 5) toimintayksikön ylläpitäjänä on kunta tai kuntayhtymä taikka sellainen yksityinen yhteisö tai säätiö, jonka sääntömääräisiin tehtäviin kuuluu esittävän taiteen esitystoiminnan harjoittaminen tai esittävän taiteen toimintayksikön ylläpitäminen; 6) toiminnalle on riittävät taloudelliset edellytykset; 7) toiminnan tarkoituksena ei ole taloudellisen voiton tavoittelemineen; 8) toimintayksiköllä on monivuotinen tavoitteita, toimintaa ja taloutta koskeva suunnitelma."

Edellytykset ovat sinänsä perusteltuja ja Taike kannattaa sitä, että toiminnan ammattimaiseen johtamiseen ja toimintasuunnitelmaan on kiinnitetty huomiota. Nämä edellytykset eivät tänä päivänä kuitenkaan enää riitä kriteereiksi tekemään erottelua hakijoiden välillä, koska suurin osa kentällä toimivista esittävän taiteen ammattilaisyhteisöistä täyttävät nämä kriteerit.

Pykälän 6 kohdassa edellytetään riittävät taloudelliset edellytykset. Jää kuitenkin epäselväksi, mitkä ovat riittävät taloudelliset edellytykset ja kuinka niitä lasketaan. Lain perusteluissa sanotaan, ettei toiminta voisi olla kovin pienimuotoista. Jää epäselväksi mikä on pienimuotoista toimintaa ja mikä on se riittävä taso, jolla muun rahoituksen tulisi olla.

Esitys on haastava Taiken osalta, sillä arviointi ulottuisi jo VOS-järjestelmän piirissä oleviin toimintayksiköihin. Näiden kohdalla voi kuitenkin olettaa, että ne ovat lähtökohtaisesti "ammattimaisia ja säännöllistä toimintaa" pyörittäviä yksiköitä. On huomattava, että 90-luvun vo-lainsäädännön luomisen aikakautena oli selkeämmin erotettavissa ammattimaiset, säännölliset toimijat harrastelijamaisemmista toimijoista ja niitä oli vähän. Nykypäivänä Taiken lausunto ei voi perustua pelkästään edellytysten täyttymiseen. Olisi ensiarvoisen tärkeää laajentaa ja tarkentaa arviointikriteerejä niiltä osin, että ne mahdollistavat valtiosuusjärjestelmässä toistaiseksi olevien ja Taiken tuen piirissä olevien, valtiosuutta hakevien toimijoiden realistisen vertailun.

Ehdotamme, että lain perusteluihin lisätään lause: Taiteen edistämiskeskus arvioi ja antaa lausunnot valtiosuuteen oikeutetuksi hyväksymistä koskevista hakemuksista. Taike arvioi hakemukset kehitettävien arviointikriteerien pohjalta ottaen huomioon laissa määritellyt hyväksymisen edellytykset ja lain tavoitteet.

Valtiosuuden myöntäminen toistaiseksi tai määräajaksi (5§)

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Mahdollisuus tulla hyväksytyksi valtiosuuden piiriin toistaiseksi tai määräajaksi, on eriarvoistava. Millä perusteilla jotkin organisaatiot voivat päästä toistaiseksi järjestelmään, jos kaikki lain edellytykset täyttyvät kaikilla määräaikaisillakin? Ehdotamme, että kaikki arvioidaan samoin määräajoin samoilla kriteereillä.

Lakiesitys: 8§) Opetus- ja kulttuuriministeriö pyytää 1 momentissa tarkoitetuista hakemuksista ja 2 momentissa tarkoitettua arviointia varten toimitetuista tiedoista lausunnon Taiteen edistämiskeskukselta.

Perusteluissa: ”Taiteen edistämiskeskuksen lausunto koski 4 §:ssä säädettyjen valtiosuuden edellytysten täyttymistä ja valtiosuuden tarpeellisuutta 3 §:ssä säädettyjen tavoitteiden kannalta.”

Sekä: ”Lausunnossa Taiteen edistämiskeskus tarkastelisi muun muassa, miten hakijoiden toimintaa vastaa säädettyjä tavoitteita.”

Lakiesityksessä sekoittuvat järjestelmän piiriin pääsemisen lähtökohtaiset edellytykset (4§), määräaikaisen arvioinnin kriteerit (lain tavoite 2§, tavoitteet 3§) sekä rahoituskriteerit (htv ja htv-painokerroin) niin, että järjestelmän arvioinnin perusteista ei synny läpinäkyvää kokonaisuutta. Onko Taiken lausunto tuo varsinainen valtiosuuden piiriin hyväksymisen arviointiprosessi, vaiko toiminnan määräaikaista arviointia vaiko yksi pieni osa ministeriön yksittäisen esittelijän tekemää kokonaisarviointia? Toivomme kokonaisuutta, jossa nämä kolme tasoa yhdistyvät koherentiksi arvioinniksi.

Valtiosuuden perusteeksi vahvistettavan henkilötyövuosien määrän määräytymisen perusteet (6 §)

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Henkilötyövuosimäärien laskemisessa otetaan huomioon kolmen vuoden laskelma, mikä on hyvä ja antaa toimijoille joustoa henkilötyövuosimäärän tilapäisten muutosten suhteen.

Järjestelmän haasteena on se, että henkilötyövuodet määritellään euromääräisesti, jolloin henkilötyövuosien määrä ei seuraa käytettävissä olevan rahan määrää. Henkilötyövuosien määrän määräytymisen perusteet eivät helposti avaudu toiselle isolle rahoittajalle eli kunnille ja kuntien taloudenpidossa tuottaa haasteita myös henkilötyövuosien määrään ajan saatossa kertynyt ”vaje”. Tästä seuraa se, että htv-laskenta on osin näennäistä.

Rahoituskriteeri pohjautuu liian suurelta osin laajuustekijään eli siihen kuinka laajaa tai suppeaa yksiköiden toiminta on, kiinnittämättä huomiota toiminnan laatuun, vaikuttavuuteen ja erikseen päätettäviin strategiaan rahoituksen määräytymisen perusteisiin (esim. hallitusohjelmittain).

Järjestelmän rahoituskriteeri ei sisällä kannustinta rahoituksen kasvamiselle tai vähenemiselle toiminnan arvioinnin perusteella, eikä myöskään järjestelmästä pois putoamiselle. Koska rahoitus ei kannusta kumpaankaan suuntaan, esimerkiksi arviointi toistaiseksi järjestelmän piirissä oleville kuuden vuoden välein on näennäinen. Rahoituskriteerit vaativat entistä tarkempaa määrittelyä ja niiden esiintuomista myös lain tasolle.

Järjestelmän sisäänpääsyn edellytyksiin on lisätty vaatimus toiminta- ja rahoitussuunnitelmista. Sen sijaan toiminnan yleinen laatu (toiminnan strategisuus, henkilöstön työhyvinvointi jne.) ei vaikuta rahoitukseen. Sitä pitäisi kuitenkin voida arvioida, etenkin tässä ajassa, kun epäasiallinen kohtelu ja työnantajavelvoitteiden laiminlyönti yhä enenevässä määrin nousevat pintaan esittävien taiteiden toimijoiden keskuudessa. Lakiesitys ei anna perusteita rahoituksen laskemiselle tai nostamiselle eli rahoitus ei mukaudu mitenkään, vaikka organisaation toiminnassa todetaan ongelmia. Toisin sanoen rahoituksella ei voida ohjata eikä kannustaa toimintaa.

Ehdotamme, että rahoituskriteeriksi nostetaan toiminnan yleinen laatu, josta voitaisiin palkita korotetulla htv:n määräytymisellä. Myös taiteellisesti korkeasta laadusta olisi mahdollista palkita lakiesityksen htv:n korotetulla määräytymisellä ja sitä voitaisiin arvioida esimerkiksi vaihtuvien pienten paneelien avulla, vaikkakin sen käytännön toteuttaminen olisi työlästä.

Korotetun valtionosuusprosentin määräytymisen perusteet (6 §)

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

On sinänsä hyvä, että järjestelmässä voidaan palkita toimijoita eräänlaisella harkinnanvaraisella strategisella rahoituksella. Tällä mekanismilla voidaan tukea myös valtakunnallisia erityistehtäviä.

Korotetun valtionosuusprosentin määräytymisen perusteita ei tulisi kuitenkaan listata etenkään esimerkinomaisesti lain tasolla. Määräytymisen perusteiden pitäisi olla tulevaisuuteen suuntaavia, perustua strategiaan linjauksiin harkinnanvaraisina rahoituskriteereinä, joka tai jotka määräytyisivät esimerkiksi hallitusohjelmittain. Laissa oleva lista esimerkkejä perusteista korotetulle määräytymiselle ”kiertue- tai vierailutoiminta, lapsille, kielellisille vähemmistöille tai erityisryhmille kohdistuvaa esitystoiminta taikka jos tähän on muu toimintayksikön toimintaan liittyvä erityinen kulttuuripoliittinen syy” eivät ole perustellusti kustannuksiltaan kalliimpia tai strategisesti välttämättä perusteltuja.

Esimerkiksi lapset otetaan huomioon jo taiteen perusopetuksessa ja lastenkulttuurikeskusten toiminnassa sekä Taiken jakamissa lastenkulttuuriavustuksissa. Ko. esimerkkilistan kirjaaminen lakiin voidaan tulkita korotetun määräytymisen perusteiksi vuosikausiksi vaikkakin esityksessä sanotaan, että OKM voi päättää näistä.

Ehdotamme, että korotetun harkinnanvaraisen valtionosuusprosentin perusteet määräytyvät hallitusohjelmittain strategisina kulttuuri- ja taidepoliittisina linjauksina.

Svenska Teatern ja Tampereen Työväen Teatteri –nimisten teattereiden rahoitusasema (6§)

Valitse sopivin

En kannata

Muutosehdotus tai muu kommentti

Taiteen edistämiskeskus ei kannata Svenska Teatern ja Tampereen Työväen Teatteri -nimisten teattereiden valtionosuuden myöntämistä kokonaisuudessaan korotetun valtionavustusprosentin mukaan. Ruotsinkielinen teatteritoiminta kuuluu sekä alueellisen saatavuuden ja saavutettavuuden takaamiseksi ”valtakunnallisiin erityistehtäviin”, mutta se tulisi voida ottaa huomioon strategisesti perusteltuna valtionosuusprosentin korotuksena hallitusohjelmittain, esim. valtakunnallisena erityistehtävänä. Sen sijaan Tampereen Työväen Teatterin korotettua osuutta on vaikea perustella mitenkään, sillä sen toiminta ei poikkea muista isoista teattereista ympäri Suomen.

Määräajoin laadittava toimintayksikön rahoitusta koskeva suunnitelma (7 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

”8) toimintayksiköllä on monivuotinen tavoitteita, toimintaa ja taloutta koskeva suunnitelma”

Taiteen edistämiskeskus pitää hyvänä muutoksena sitä, että edellytyksenä valtionosuuden piiriin haluavilta edellytetään toimintayksikön toimintaa ja rahoitusta koskeva suunnitelma. On aivan oleellista, että koko toiminta on strategisesti ja pitkäjänteisesti suunniteltua. Näiden osatekijöiden arvioinnin tulisi olla entistä merkittävämmässä roolissa, kun arvioidaan valtionosuuden piiriin hakeutumista, määräaikaista arviointia ja rahoitusta.

Hakeminen valtionosuuden piiriin (8 §)

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Pykälässä mainittu menettelytapa, että kaikkien valtionosuuden piiriin hakevien toimintayksiköiden hakemukset käsitellään yhdessä, jotta niitä voidaan vertailla keskenään, on hyvä ja kannatettava. On myös sinänsä kannatettavaa, että valtionosuuden piirissä toistaiseksi hyväksytyjen toimintayksiköiden valtionosuuskelpoisuutta arvioidaan määräajoin.

Taiken harkinnanvaraista toiminta-avustusta saavien yhteisöjen toimintaa ja taloutta on tarkastettu vuosittain. Käytännössä tämä on tarkoittanut, että pieniltä minimaalisia avustuksia saavilta yhteisöiltä on vaadittu tarkempaa toimintansa ja taloutensa selvittämistä kuin mitä valtionosuuden piirissä olevilta toimintayksiköiltä on edellytetty. Tämä on asettanut esittävän taiteen toimijat eriarvoiseen tilanteeseen, joka toivottavasti tällä lakiesityksellä ainakin hieman tasapainottuu.

Lakiesitys jättää epäselväksi sen, minkälaisen kriteeristön pohjalta Taiken on tarkoitus arvioida ja lausua lain tavoitteiden, valtionavustusten edellytysten täyttymistä ja valtionosuuden tarpeellisuutta. Perusteluissa määritellään ainoastaan, että Taiteen edistämiskeskuksen lausunto koskisi 4 §:ssä säädettyjen valtionosuuden edellytysten täyttymistä ja valtionosuuden tarpeellisuutta 3 §:ssä säädettyjen tavoitteiden kannalta. Perusteluissa sanotaan myös että ”Lausunnossa Taiteen edistämiskeskus tarkastelisi muun muassa, miten hakijoiden toimintaa vastaa säädettyjä tavoitteita.”

Lakiesityksen viittaukset arviointiin tällaisenaan eivät anna tarpeeksi osviittaa asettamaan hakijoita paremmuusjärjestykseen. Hieman paremmat edellytykset arvioida hakijoita antaa 3 §:ssä säädettyt lain tavoitteet ja sen pohjalta valtionosuuden tarpeellisuuden arviointi. Koska laissa ei ole kuvattu selkeästi arvioinnin prosessia voimmeko olettaa, että Taike luo omat arviointikriteerit valtionosuushakijoille pohjautuen paitsi lain viittauksiin, niin harkinnanvaraista toiminta-avustusta saavien yhteisöjen kriteereihin? Olisi tarkoituksenmukaista ja yhdenvertaista, että arviointikriteerit olisivat yhdenmukaiset harkinnanvaraista toiminta-avustusta saavien hakijoiden ja jo valtionosuuden piirissä olevien hakijoiden kanssa.

Ehdotamme, että esitykseen lisätään lause: Taiteen edistämiskeskus arvioi ja antaa lausunnot valtiosuuteen oikeutetuksi hyväksymistä koskevista hakemuksista. Taike arvioi hakemukset kehitettävien arviointikriteerien pohjalta ottaen huomioon laissa määritellyt hyväksymisen edellytykset ja lain tavoitteet.

Määräajoin tehtävä valtiosuuden edellytysten täyttymisen arviointi (8 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

On hyvä, että arviointi tehdään määräajoin. Arviointi olisi kuitenkin hyvä tehdä kaikille samoilla periaatteilla seuraten esim. hallituskausia neljän vuoden välein. Arviointia koskee kaikki muuten jo aiemmin yllä mainittu.

Lain valmistelussa arviointiasiassa ei kysytty Taiken näkemystä eikä sen vaikutuksia Taiken toimintaan, vaan esityksen sisältö tuli Taikelle yllätyksenä julkistamistilaisuudessa. Mikäli Taike esityksen mukaisesti arvioi hakijat, on pidettävä huoli siitä, että Taikella on tarvittava työvoima arviointiin. Esityksen perusteluissa ei oteta huomioon nykyaikaisen arvioinnin vaativuutta ja sen ammattimaisuuden vaatimusta (vrt. koulutuksen arviointikeskuksen toiminta). Taikelle tulee varmistaa arviointia varten resurssit.

Valtiosuusprosentit 37 ja 60 (rahoituslaki 22 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

-

Esittävien taiteiden yksikköhinnat (rahoituslaki 35 §)

Valitse sopivin

En kannata

Muutosehdotus tai muu kommentti

Valtiosuusrahoituksen laskentamallissa on puutteita, joita ei tässä lakiesityksessä ole parannettu tai voitu parantaa. Lähinnä henkilötyövuosiin pohjautuva rahoitusmalli kannustaa palkkojen pitämiseen matalana ja korostaa määrää laadun kustannuksella. Se ei kannusta laadukkaaseen

rekrytointiin ja taide- ja kulttuurialan yleisen palkkakehityksen paranemiseen. Koko toimialan palkat seuraavat parhaiten rahoitettuja valtionosuustoimijoita, joita ko. malli kannustaa pitämään palkat pieninä. Tästä johtuen laadullisesti kunnianhimoisten toimijoiden voi olla vaikeuksia saada korkeatasoisia, ammattimaisia asiantuntijoita työhön.

Tuovinen Paula
Taike

Norppa Laura
Taiteen edistämiskeskus